

А. Г. ПАВЛЮК

Анатолій Григорович Павлюк, аспірант Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, помічник судді Чернівецького окружного адміністративного суду

РЕПРЕЗЕНТАТИВНО-ФЕНОМЕНОЛОГІЧНА УЗГОДЖЕНІСТЬ ТА ПРАВИЛЬНІСТЬ І/АБО ОБҐРУНТОВАНІСТЬ ТА ДІЄВІСТЬ ПРАВА

В історії і систематиці філософії зустрічаються напрями, які, досягнувши теоретичного апогею, одночасно демонструють свою такого ж роду неповноту, яка стає стимулом для наукового прогресу як в рамках вихідної теорії, так і поза її межами. Не стала винятком і неокантіанська лінія розвитку філософії, – нас особливо буде цікавити марбурзька школа неокантіанства, – яка, виправивши «головну помилку» Канта – щодо статусу речі самої по собі («речі в собі», «Ding an sich»)¹ – свідомо обмежила свої можливості методом загального (NB) опосередкування, направленим на конституювання модельного світу за допомогою прапринципу (уршпунгу) або, пізніше, символу, тобто методом кореляції (за Г. Когеном, П. Наторпом), або репрезентації (за пізнім Е. Касіером). Метод Касієра в такому разі залишається, відволікаючись від багатьох несуттєвих в кінцевому рахунку аспектів, внутрішнім розвитком неокантіанства, тому далі поняття репрезентативності ми розуміємо узагальнено як більш сучасну форму методології марбурзького неокантіанства.

Проте, зрозуміло, існують інші методи, які з самого початку заявляють претензію на самостійність. До останніх належить метод феноменологічної редукції (ми зосередимо нашу увагу на феноменології А. Райнаха), яка в такому разі може вважатися зовнішнім розвитком неокантіанства (як історично, так і по суті), яке немов знову звертається до рефрену Отто Лібмана, – про потребу повернення назад до Канта², – немов знову переноситься в 1865 р. для того, щоб отримане після цього впродовж наступних десятиліть (приблизно до 20-х років минулого століття і пізніше, з відомими застереженнями, до наших днів) виправлення помилки збагатити новими здобутками за рахунок все тієї ж речі самої по собі. Отже, актуальним стає питання про репрезентативно-феноменологічне узгодження як філософський метод з різною вагою репрезентативної (більшої, основної) і феноменологічної (меншої, допоміжної) складової.

Актуальність такої постановки питання посилюється, якщо від філософії як такої перейти до філософії права, взявши до уваги дві споріднені проблеми – правильність права, на одній стороні, його обґрунтованість та дієвість, на іншій, поставлені і розв'язані в цілому відповідно неокантіанцем (марбурзької школи) Р. Штамлером та вже згаданим феноменологом А. Райнахом – під кутом зору доповнення завдяки їм репрезентативно-феноменологічного узгодження, з одного боку, та розкриття їх аргументативного потенціалу, з іншого: головним чином, з погляду нормативного конституювання матеріально-правового відведення³ (абсолютного заперечення, тобто такого роду заперечення, яке має місце тоді, коли відповідне право вимоги є юридично недійсним). Інший вид заперечень стосується юридичної дійсності, проте юридичної нездійсненності права (відносне заперечення, заперечення-виняток).

Мета статті полягає у визначенні філософсько-методологічної основи, адаптованої і достатньої (на певному рівні абстракції) для нормативного конституювання матеріально-правового відведення.

У статті використовується *метод* конкретизації системного підходу до розуміння права, що здійснюється за допомогою принципу семантичного реалізму, – формою якого якраз і є репрезентативно-феноменологічна узгодженість, – доповненого аналізом правильності, обґрунтованості та дієвості права. Системне зображення предметів включає в себе такі окремі сторони, як: структура, субстрат та концепт системи. Структура при цьому зводиться переважно до системоутворюючого відношення. У свою чергу, під субстратом системи розуміється той об'єкт, якому притаманний набір властивостей, які зіставляються з системоутворюючим відношенням, та річ або множина, на якій виконується смислоутворююче відношення. І, нарешті, концепт являє собою певний тип розуміння системи, аналогічній системі відліку (А. І. Уйюмов)⁴.

Під логічним принципом семантичного реалізму розуміється той факт, що речення співвідноситься з певним емпіричним об'єктом опосередковано через певне судження⁵, яке є особливим об'єктом-моделлю емпіричного об'єкта. Принцип семантичного реалізму як такий, – зберігаючи при цьому значення зразка, парадигми, – може бути переінтерпретований на юридичний лад, якщо терміни й поняття власне логіки замінити юридичними термінами і поняттями: норма, правильність, дієвість, здійсненність, недійсність (NB) тощо і слугує містком між абстрактним поняттям системного підходу та конкретним поняттям правової реальності⁶ як нормативно-ціннісної та/або метанормативної системи права.

Системне відношення між структурою та субстратом аналогічне принципу семантичного реалізму і відрізняється тільки більшою абстрактністю та загальністю. У свою чергу, репрезентативно-феноменологічна узгодженість є конкретною та особливою філософською формою цього ж принципу.

Якщо припустити, що правильне, обґрунтоване та дієве право являє собою концепт філософсько-правової системи, то тоді така система буде включати в себе два блоки питань, винесених у заголовок цієї статті. Її подальша конкретизація з погляду аналізу відповідної правової реальності (в аспекті теорії юридичної аргументації) якраз і допомагає побудувати філософсько-правовими засобами когерентну та прикладну теорію матеріально-правового відведення.

Поставлене нами питання спирається на ідеї, сформульовані І. Кантом; Г. Когеном, Е. Касіером, Р. Штамлером, А. Райнахом та розвинуті пізнішими роботами філософів і юристів, наприклад, П. Наторпа, К. Ларенца, Т. Б. Длугач, П. П. Гайдено, К. А. Свас'яна, С. І. Максимова, І. Л. Честнова, М. ван Хука, К. Льюїса, Р. Фейса, Н. А. Гураленко, В. В. Трутня та ін.

Звернемо увагу на чотири вихідні для нашого аналізу поняття: репрезентативність (за Когеном та Касіером), феноменологічний метод (за А. Райнахом), правильність права (за Р. Штамлером) та обґрунтованість і дієвість права (за А. Райнахом).

Так, Е. Касіер вважає, що «всяка „проста“ якість свідомості лише настільки має певний зміст, наскільки береться одночасно й у повній єдності з іншими змістами, і в повному відокремленні від них. Функція такого об'єднання і відокремлення не тільки невіддільна від змісту свідомості, але й являє собою одну з її істотних умов. От чому у свідомості не буває ніякого „щось“ без того, щоб тим самим воно *eo ipso* не було опосередковано покладанням „іншого“ або цілого ряду інших змістовних моментів. Усяке окреме буття свідомості має визначеність саме тому, що в ньому одночасно співкладається й представляється цілісність свідомості. Тільки у цій *repräsentation* (*Repräsentation*) і лише за допомогою її можливо те, що ми називаємо даністю й „наявністю“ („*Präsenz*“) змісту»⁷. Аналогічно, за словами П. Наторпа, кореляція розуміється, як «зв'язок, подвійний напрямок мислення – об'єднувати різне, розрізняти об'єднане, яке і в розрізненні зберігається як єдність, – ось те, що в кінцевому рахунку лежить в основі (філософської марбурзької рефлексії. – А. П.). У сутності це тільки інший вираз того початкового закону мислення, який вже раніше (у вступі в Логіку Когена) був визначений як „збереження об'єднання в відокремленні, відокремлення – в об'єднанні“»⁸. Такий підхід справедливо зводиться до принципу загального опосередкування (П. П. Гайдено)⁹.

Феноменологічний метод за Райнахом може стати зрозумілим із таких коротких слів: «Якщо ми доберемося до того, до чого ми як філософи повинні прийти: через всі знаки, визначення й правила проб'ємося до самих речей, то дуже багато чого стане перед нами інакше, ніж думають сьогодні»¹⁰. Із цих слів, зокрема, випливає, що буття це не «похідна функція пізнання»¹¹, а щось більше і незалежне від стану пізнання, буття настільки ж апіорне, як і логіка та відповідні категорії й ідеї.

Під правильним правом Р. Штамлер розуміє наступне: «Справедливе (точніший переклад – правильне. – А. П.) право є особливо побудоване дійсне право. Сюди відносяться ті правові положення, які володіють формальною властивістю „справедливості“ (точніше, „правильності“). – А. П.). Ця якість належить окремій правовій нормі в тому випадку, якщо її умовний зміст відповідає загальній ідеї людського спілкування – „соціальному ідеалу“»¹².

У свою чергу, А. Райнах писав: «Відмінності, які ми провели в області установлень, виявилися тепер з повною ясністю. У ході здійснення переживання установлення реалізується акт установлення, який ми тепер не будемо плутати з актом розпорядження. Акту установлення і його об'єктивації – положенню, що виражає установлення, – відповідає в якості предметного корелята те, що ми встановлюємо, наприклад: при певних обставинах А повинне бути В. Ми говоримо про „обґрунтованість“ або „значущість“ <„*Begründetheit*“ oder „*Gültigkeit*“> установлення, якщо те, що покладається в якості того, що повинно бути, повинно бути також і саме по собі. Ми говоримо про його „дієвість“ або „діючий характер“ <„*Wirksamkeit*“ oder „*Geltung*“>, якщо зміст, що покладається, має цю своєрідну об'єктивність повинності відносно тієї групи осіб, до якої звернено установлення, і яка тільки й конститується в межах цієї групи. У якості особливого випадку дієвості установлення, надзвичайно важливого для нашого ходу думок, ми виділили безпосередню реалізацію правових утворів, що покладаються як такі, що повинні бути, – що взагалі неможливо в області природних фактів. Наслідок акту встановлення може бути переданий тут екзистенціальним положенням. Оскільки дієво встановлюється, що з певних соціальних актів виникає певний правовий утвір, установлення володіє правильністю, яка визначається тим, що в межах відповідного кола осіб ці правові утвори дійсно знаходять існування на підставі зазначених актів. Тут можна бачити, що логічний діючий характер <logische Geltung> положень, що виражають судження, коріниться в правовому діючому характері <rechtlichen Geltung> положень, що виражають установлення»¹³.

У літературі існують численні дослідження, які стосуються кожного винесеного в заголовок окремого питання, вони, за потреби, будуть згадані нижче, проте питання про взаємне відношення цих п'яти-семи понять в літературі не ставилося, а тому залишається невирішеним. Це загальне питання можна конкретизувати наступним чином: по-перше, завдяки чому і як можна узгодити репрезентативний метод (узагальнено за Когеном-Касіером) з феноменологічним методом (за А. Райнахом)? По-друге, як суб'єктивна теорія права узгоджується з об'єктивною теорією права? По-третє, як системний підхід конкретизується завдяки репрезентативно-феноменологічній узгодженості та принципу правильного права, поділенню на принципи обґрунтованості та дієвості права? По-четверте, як потрібно розуміти нормативне конституювання?

За Касіером, «немає „чого-небудь“, без того, щоб не було „іншого“. Тому що кожний окремий стан свідомості одержує свою визначеність лише через те, що в ньому одночасно репрезентується в якій-небудь формі *вся* свідомість»¹⁴. Саме такий філософський підхід є підходом загального опосередкування. Він ґрун-

тується на семи когенівських принципах логіки чистого пізнання: заданості, проблематичності, неперервності, методологічності, відносності, гіпотетичності та нескінченності¹⁵. Як бачимо, феноменології в цьому ряді немає. Найбільш абстрактно це можна пояснити тим, що, за Когеном, а тому, послідовно, і за Касієром, суперечливість поняття, його проблемність, залучається тільки у вихідній, первісній точці мислення, в його *Ursprung*, або символічній функції, а не в кожному пункті (Т. Б. Длугач)¹⁶. Тому зрештою феноменологія мала б стосуватися сфери містики, або розчинитися в репрезентативності. В обох випадках про узгодження не йдеться.

Але що буде, якщо релятивізувати саму репрезентативність, тобто перейти від загального до особливого опосередкування, до залучення проблемності в кожному пункті мислення? На наш погляд, такий перехід в рамках системного підходу взагалі та принципу семантичного реалізму (в його юридичній інтерпретації) є не тільки можливим, а й корисним в філософсько-правовому плані. Саме він дає змогу належним чином узгодити репрезентативність з феноменологічним методом.

Спершу потрібно звернути увагу на те, як був здійснений перехід від «першопочатку», або «уршпрунгу» Когена до «символу» Касієра. Касієр «звернув спеціальну увагу на те, що „віднесення“ предмета до чогось іншого, ніж сам він є, по суті є визначенням знаку. Але в такому випадку мислення знаходить своє найчистіше втілення в акті утворення знаку. Створення знаку, символу – це сутнісний акт мислення, підкреслює Касієр»¹⁷. Він вважає, що «усяке теоретичне визначення й усяке теоретичне оволодіння буттям пов'язане з тим, що думка, замість того щоб безпосередньо звертатися до дійсності, установлює систему знаків і вживає їх як представників предметів. У тій мірі, у якій здійснюється ця функція представництва, буття тільки й починає ставати впорядкованим цілим, деякою ясно доступною для огляду структурою»¹⁸. Із сказаного Касієром не випливає, що репрезентація з необхідністю має бути абсолютною, вона може бути також відносною (релятивною), що цілком відповідає духу неокантіанського методу. Про останній, парафразуючи, можна було б сказати, що він полягає в збереженні релятивізації в абсолютизації, абсолютизації в релятивізації.

Якщо за певною формальною структурою як аксіоматичним набором символів зберегти апріорний статус у випадку релятивної репрезентативності (у формі визнання структурного пріусу), то тоді те, з чим вона співвідноситься, також може мати такий самий статус (у дусі неокантіанства можна було б сказати, що воно буде не похідною, а вихідною функцією), тобто субстрат також може бути апріорним, або, в нашому випадку, таким, що прямо не співвідноситься з зазначеною формальною структурою, проте може співвідноситися непрямо. Саме такий підхід використовує А. Райнах, коли він, говорить, що «стосовно правових утворень є значущими апріорні положення. Ця апріорність не повинна означати чогось неясного і містичного, а орієнтована на ... прості факти ... : будь-який стан справ, який є всезагальним ... і є наявним <besteht> необхідним чином, називається нами апріорним»¹⁹. За Райнахом такі апріорні положення існують вдосталь, вони можуть бути строго формалізовані та з очевидністю є такими, що їх можна побачити, вони є незалежними від будь-якої свідомості, яка їх пізнає, і є незалежними від позитивного права²⁰.

Такого роду ситуація говорить, що суб'єктивна теорія права²¹ (у формі репрезентативного методу) може бути узгоджена з об'єктивною теорією права (у формі феноменологічного методу), тобто психологічне поняття волі (і відповідна йому логіка) як основа для розуміння права може бути узгоджена з раціоналістичним (об'єктивним) поняттям закону. Покажемо як це може відбуватися.

В історії логіки існує дуже добре відома формальна система – система Теофраста (учня Аристотеля), або, іншими словами, система S5 К. Льюїса²² – яка може бути взята за основу (у модифікованій формі) як структурний пріус у рамках системного підходу (умовно структурне, або формальне чи принципове апріорі). Його модальна інтерпретація може бути деонтичною і метадеонтичною, або будь-якою іншою в рамках загального поняття правового простору²³.

Водночас право може розумітися як комунікація, тобто право може розглядатися «через комунікативну перспективу» (ван Хук)²⁴. У такому разі право може сприйматися (в релятивному протиході щодо абсолютного напрямку думки) як аргументативне відношення, якщо перейти від живої комунікації до комунікації професійної, переважно судової²⁵ (тобто до стосунків у умовному суді між юристами (з двох сторін) і суддею, також юристом), структура якої може бути визначена феноменологічно, тобто апріорно в сенсі А. Райнаха. Так, відомо, що Райнах на вершину апріорного заснування цивільного права ставить поняття обіцяння як первинний виток вимоги і зобов'язання²⁶. У живій комунікації з можливим переходом до професійної комунікації таке апріорне значення може мати звернення однієї особи до іншої особи, незалежно від його обґрунтованості (для такого роду звернення ми пропонуємо використовувати лінгвістичний термін «апелятив»²⁷, проте з наведеним вище змістом). Отже, перехід від живої комунікації до професійної можна розглядати як проблему пошуку обґрунтування для звернення і обґрунтування його заперечення.

Як можна поєднати між собою дві моделі: метадеонтичну інтерпретацію модифікованої системи Теофраста, з одного боку, і запропоновану нами в самій загальній формі модель професійної правової комунікації, яка набуває форми спору про право у вигляді спору про обґрунтованість права, тобто у формі спору про стан права, з іншого²⁸. Якщо це вдасться зробити, то, разом з тим, буде мати місце репрезентативно-феноменологічне узгодження формальної системи (структури) і комунікації як такої (як проблеми).

Відповідь на це питання має елементарний характер, спір про стан права – це спір, який формально-модально визначається модифікованою системою Теофраста. Отже, ми отримуємо непряму репрезентативність між такого роду формальною структурою і феноменологічно зрозумілою комунікативною перспективою для права: формальна система – модальна (метадеонтична) інтерпретація (модель) – спір про стан

права – спір про право (як результат переходу від живої комунікації до комунікації професійної) – феноменологічна (апелятивно-контрапелятивна) модель живої комунікації – комунікація як така, або комунікація як проблема. Такого роду узгодженість є, з одного боку, конкретизацією репрезентативності суб'єктивної та об'єктивної теорії права, а, з іншого, частковим виявом системного підходу (у формі принципу семантичного реалізму).

Повний вияв системного підходу потребує переходу від аналізу структури і субстрату (про який йшлося вище) до аналізу концепту системи. Нас цікавить система, достатня і адаптована для нормативного конституювання матеріально-правового відведення. Тому як філософський концепт такої системи розглянемо поняття конституювання, яке береться нами до уваги в неокантіанській (марбурзька школа) інтерпретації поділу, що раніше прославив в філософії ім'я І. Канта. Йдеться про поняття регулятивності та конститутивності при аналізі понятійного апарату критики чистого розуму. Так, як вважає І. С. Нарський, регулятивність вводить Кантом в філософію в протилежність конститутивності, причому остання означає вгадування наперед як готого «того, що само по собі дано в об'єкті до всякого регресу», тоді як перше уявлення є постулюванням правила дії суб'єкта в нескінченному процесі пізнавального регресу. Поняття регулятивності, яке виросло із поняття проблемності, – є надзвичайно важливим нововведенням в філософії Канта²⁹. Як відомо, неокантіанство, і разом з ним частково і ми, відмовляється від такого поділу, оскільки в такому разі «ідеї розуму перестають бути позначеннями для позамежних світу досвіду сутностей, речей в собі, та набувають суто методологічний характер. Вони розглядаються як „ділі“ та стають принципом телеологічного утворення понять, тобто із регулятивних перетворюються в конститутивні»³⁰.

Конституювання, розглянуте вище, може бути конкретизоване, якщо ми перейдемо до аналізу понять правильності права та обґрунтованості і дієвості права. Покажемо, що обґрунтованість та дієвість (за А. Райнахом) формально є формою правильності права (за Р. Штамлером). Для цього достатньо показати телеологічну природу всіх трьох аспектів (беручи до уваги поняття конститутивності в неокантіанстві), їх родо-видові відношення та можливість їх метадеонтичного узагальнення. Телеологічна природа правильного права розчиняється в телеологічній природі ідеї права (сумніватися в якій важко, оскільки ідея права – це той ідеал, до якого прагне наблизитися позитивне право, тобто мета, яка досягається в процесі реалізації позитивного права), яку по-своєму представляє поняття правильного (справедливого) права. Якщо ідея права включає в себе справедливість, то правильне право – це справедливе право (див. переклад відповідного терміна Штамлера), отже, правильне право має телеологічну природу. Обґрунтованість та дієвість може бути зведена до правильності (справедливості) права: справедливе право може бути обґрунтованим і дієвим, тому якщо ми маємо обґрунтоване та дієве позитивне право, то тим самим ми маємо правильне право, в якому є реалізованим згаданий вище соціальний ідеал, попередньо належним чином професійно обґрунтований. Отже, обґрунтованість та дієвість також мають телеологічну природу, а тому є конститутивними поняттями (в неокантіанському розумінні). Дієвість права при цьому орієнтована на живу правову комунікацію, а обґрунтованість – на комунікацію професійну. Розглянемо детальніше останнє поняття обґрунтованості права з погляду техніки, яку вперше пропонує А. Райнах для дослідження апіорних основ права, проте яка може бути узагальнено використана без прив'язки до такого роду методу. Відомо, що Райнах поряд з традиційними правовими нормами виділяє визначальні норми (Bestimmungssatz (положення, які виражають установлення)³¹; самі установлення вже згадувалися вище). Це норми, про які можна було б сказати, що вони визначають характер традиційних норм-імперативів. Райнах не пропонує формули для такого роду норми, яка б стала усталеною, тому ми скористаємося ідеєю В. В. Трутня (доповідь «Нормативний айсберг», представлена 6 листопада 2014 р. на публічному семінарі для викладачів юридичного факультету Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, див. також³²), який такого роду норму називає метанормою і пропонує наступну структуру: $a_t \rightarrow b'_t$, де a означає умови застосування норми, b – правовий наслідок, ' – деонтичну характеристику норми, ліве t – обґрунтовальний тип норми, праве t – метадеонтичний тип норми. Вона виявляється вдалою як для аналізу згаданих характеристик права взагалі, так і для експлікації нормативної структури матеріально-правового відведення зокрема, і зводиться до розуміння метадеонтичного (правого) t .

Таким чином, можна зробити наступні висновки: по-перше, репрезентативний метод (узагальнено за Когеном-Касіером) узгоджується з феноменологічним методом (за А. Райнахом) завдяки релятивізації першого із них і появи після цього можливості їх взаємного доповнення. Таке доповнення можливе тому, що при цьому беруться до уваги не одна універсальна структура (і відповідна їй модель), а декілька структур і моделей, можливо, без очевидної відповідності. У нашому випадку дві-три структури і моделі (Геофраста (репрезентативна) і апелятивно-контрапелятивна (феноменологічна)), перехід між якими стає можливим завдяки, по суті, спільному для них поняттю (моделі) спору про стан права. По-друге, оскільки суб'єктивна теорія права тісніше пов'язана з репрезентативним методом мислення, а об'єктивна теорія – з феноменологічним, то тоді репрезентативно-феноменологічне узгодження є одночасно узгодженням цих теорій. По-третє, нормативне конституювання в рамках системного підходу отримує не лише форму репрезентативно-феноменологічної узгодженості, а й вимагає концептуального аналізу правильності, обґрунтованості та дієвості права, в рамках якого особливої ваги набуває технічне питання про структуру правової норми, оптимальну для вирішення питань як на абстрактному, так і на конкретному рівнях. Така структура, оптимізована для цього, є структурою метанорми: $a_t \rightarrow b'_t$.

Подальше дослідження проблеми, поставленої і вирішеної на досить високому абстрактному рівні, полягає в конкретизації і практичному використанні системного підходу до права у формі принципу семантичного

реалізму (який розуміється за допомогою наведеного вище репрезентативно-феноменологічного узгодження модифікованої системи Теофраста та комунікативної перспективи права, доповненого аналізом проблеми правильності права у формі обґрунтованості, або юридичної дієвості права. У рамках такого аналізу якраз і експлікується переважно філософсько-правовими методами поняття матеріально-правового відведення.

¹ *Liebmann O.* Kant und die Epigonen : eine kritische Abhandlung / O. Liebmann. – Stuttgart : Schober, 1865. – S. 14–15, 51–52, 69.

² *Liebmann O.* Ebenda. – S. 110, 139, 156, 203.

³ *Павлюк А. Г.* Поняття відведення, яке перешкоджає виникненню цивільного суб'єктивного права вимоги кредитора / А. Г. Павлюк // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. – Чернівці : ЧНУ, 2012. – С. 79–82. – (Вип. 636 : Правознавство); Він же. Поняття відведення, яке припиняє цивільне суб'єктивне право вимоги кредитора, що раніше виникло / А. Г. Павлюк // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. – Чернівці : ЧНУ, 2013. – С. 92–95. – (Вип. 644 : Правознавство).

⁴ *Уемов А. И.* Системный подход и общая теория систем / А. И. Уемов. – М. : Мысль, 1978. – С. 127, 80, 126.

⁵ *Переверзев В. Н.* Логистика : Справочная книга по логике / В. Н. Переверзев. – М. : Мысль, 1995. – С. 35–36, 85.

⁶ *Максимов С. И.* Правовая реальность : опыт философского осмысления : моногр. / С. И. Максимов. – Х. : Право, 2002. – С. 177; *Честнов И. Л.* Постклассическая теория права = Postclassical theory of law : моногр. / И. Л. Честнов. – СПб. : АЛЕФ-Пресс, 2012. – С. 99–101.

⁷ *Кассирер Э.* Философия символических форм / Э. Кассирер. – М., СПб. : Универ. кн., 2002. – Т. 1: Язык. – С. 33.

⁸ Кант и кантианцы. Критические очерки одной философской традиции / отв. ред. А. С. Богомолов. – М. : Наука, 1978. – С. 222–223.

⁹ Кант и кантианцы. – С. 210–253, 246–247.

¹⁰ Логос. 1991–2005 : избранное : в 2 т. – М. : Территория будущего, 2006. – Т. 1. – С. 363.

¹¹ *Рубинштейн С. Л.* О философской системе Г. Когена / С. Л. Рубинштейн // Историко-философский ежегодник. 1992. – М. : Наука, 1994. – С. 231.

¹² *Штаммлер Р.* Сущность и задачи права и правоведения / Р. Штаммлер ; пер. с нем. В. А. Краснокутского. – М. : Тип. Т-ва И. Д. Сытина, 1908. – С. 85.

¹³ *Райнах А.* Собрание сочинений / А. Райнах. – М. : Дом интеллектуал. кн., 2001. – С. 292.

¹⁴ *Свасьян К. А.* Философия символических форм Э. Кассирера. Критич. анализ / К. А. Свасьян. – Ереван : Изд-во АН АрмССР, 1989. – С. 81.

¹⁵ *Свасьян К. А.* Указанное сочинение. – С. 46–52.

¹⁶ Кант и кантианцы. – С. 208.

¹⁷ Кант и кантианцы. – С. 247.

¹⁸ Там само.

¹⁹ *Райнах А.* Собрание. – С. 157.

²⁰ Там само.

²¹ *Larenz K.* Methodenlehre der Rechtswissenschaft / K. Larenz. – 6., neubearb. Aufl. – Berlin : Springer, 1991. – S. 16.

²² *Фейс Р.* Модальная логика / Р. Фейс. – М. : Наука, 1974. – С. 137–145, 139.

²³ *Павлюк А. Г.* Правовий простір та спір про право: стан права, його формалізація та модальна інтерпретація (системи S5 та S5±) з погляду конституювання матеріально-правового відведення / А. Г. Павлюк // Реформування інститутів права і держави: теоретичні та практичні підходи : зб. матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція» (м. Київ, 20 квітня 2016 р.). Матеріали круглого столу «Філософсько-правова концепція правового простору» (м. Тернопіль, 18 березня 2016 р.). Тези наукових доповідей. – Тернопіль : ТЗОВ «Терно-граф», 2016. – С. 219–223.

²⁴ *Ван Хук М.* Право как коммуникация / М. ван Хук. – СПб. : Изд. дом Санкт-Петербургского гос. ун-та ООО «Унив. изд. Консорциум», 2012. – С. 19.

²⁵ *Гураленко Н. А.* Суддівське правопізнання: праксеологічний вимір : моногр. / Н. А. Гураленко. – Чернівці : Технодрук, 2013. – С. 101, 140, 187–188 та ін.

²⁶ *Райнах А.* Собрание. – С. 188 и дальше.

²⁷ *Бойко І. О.* Концепція апелятива в комунікативній лінгвістиці / І. О. Бойко // Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. пр., 2015. – Вип. 51. – С. 43–51.

²⁸ *Чечина Н. А.* Основные направления развития науки советского гражданского процессуального права / Н. А. Чечина. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1987. – С. 49.

²⁹ *Нарский И. С.* Кант / И. С. Нарский. – М. : Мысль, 1976. – С. 81–83.

³⁰ Кант и кантианцы. – С. 264.

³¹ *Райнах А.* Собрание. – С. 281.

³² *Трутенъ В. В.* Формальна система цивільного права: її інтерпретація та методологічне значення / В. В. Трутенъ // Проблеми філософії права. – 2012. – Т. 8–9. – С. 370–377.

Резюме

Павлюк А. Г. Репрезентативно-феноменологічна узгодженість та правильність і/або обґрунтованість та дієвість права.

У статті визначається філософсько-методологічна основа, адаптована і достатня (на певному рівні абстракції) для нормативного конституювання матеріально-правового відведення, тобто для побудови філософсько-правовими методами теорії відповідного інституту матеріального права. З цією метою системний підхід до права (аналіз структури, субстрату та концепту системи) конкретизується, по-перше, завдяки логічному принципу семантичного реалізму (інтерпретованому з погляду філософії права як репрезентативно-феноменологічне узгодження, – за Г. Когеном, Е. Касіерером та А. Райнахом. – суб'єктивної і об'єктивної теорії права, системи Теофраста та комунікативної перспективи права), по-друге, за допомогою аналізу правильності, обґрунтованості та дієвості права, – за Р. Штамлером та А. Райнахом.

Ключові слова: системний підхід, репрезентація, феноменологія, правильність, обґрунтованість та дієвість права, метанорма, матеріально-правове відведення.

Резюме

Павлюк А. Г. Репрезентативно-феноменологическая согласованность и правильность и/или обоснованность и действенность права.

В статье определяется философско-методологическое основание, адаптированное и достаточное (на определенном уровне абстракции) для нормативного конституирования материально-правового абсолютного возражения, то есть для построения философско-правовыми методами теории соответствующего института материального права. С этой целью системный подход к праву (анализ структуры, субстрата и концепта системы) конкретизируется, во-первых, благодаря логическому принципу семантического реализма (интерпретированному с точки зрения философии права как репрезентативно-феноменологическое согласование, – по Г. Когену, Э. Кассиреру и А. Райнаху. – субъективной и объективной теории права, системы Теофраста и коммуникативной перспективы права), во-вторых, с помощью анализа правильности, обоснованности и действенности права, – по Р. Штаммлеру и А. Райнаху.

Ключевые слова: системный подход, репрезентация, феноменология, правильность, обоснованность та действенность права, метанорма, материально-правовое абсолютное возражение.

Summary

Pavliuk A. Representative-phenomenal conformity and correctness and/or reasonableness and efficacy of law.

The article deals with elaboration of philosophic-methodological basis that would be adapted to and sufficient for (on a certain level of abstraction) regulatory institutionalization of substantive objection, that is, for the creation, by way of philosopho-legal methods, of the theory of respective concept of substantive law. For this purpose, the systems approach towards law (analysis of the structure, the essence and the concept of the system) is specified, firstly, due to logical principle of semantic realism (interpreted from the point of view of philosophy of law as representative-phenomenal conformity (as in H. Cohen, E. Cassirer and A. Reinach); subjective and objective theory of law, Theophrastus systems and communicative perspective of law), and, secondly, by way of the analysis of the correctness, reasonableness and efficacy of law (according to R. Stammler and A. Reinach).

Key words: systems approach, representation, phenomenology, correctness, reasonableness and efficacy of law, meta-norm, substantive objection.

УДК 340.1: 321.01

Л. В. ТКАЧУК

Лідія Володимирівна Ткачук, здобувач Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОЗАХИСНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Розвиток України як демократичної, правової держави, її курс на інтеграцію до європейської спільноти актуалізують проблему захисту прав і свобод людини та громадянина. Встановлені Конституцією України права і свободи людини та громадянина, їх реальність і захищеність відтворюють не тільки фактичний правовий статус людини в суспільстві, а й суть демократії, що існує в країні.

Забезпечення належного рівня захисту прав людини належить до найгостріших проблем української дійсності. В останні роки це питання є предметом серйозного обговорення як серед науковців, так і практиків. Конституційне прагнення України розвинути і зміцнити правову державу неможливо реалізувати без утвердження у суспільній свідомості ідеї невідчужуваних прав і свобод людини та громадянина. Невипадково, що однією з фундаментальних ознак правової держави вважається наявність системи ефективних юридичних засобів, які гарантують правову захищеність людини й громадянина.

Питання захисту прав та свобод людини і громадянина, зміцнення гарантій, удосконалення чинного законодавства у цій сфері були предметом дослідження у роботах Є. В. Білозьорова, К. Г. Волинка, В. І. Вишківської, Є. О. Гіди, А. М. Завального, М. С. Кельмана, А. М. Колодія, Я. Ю. Кондратьєва, В. В. Копейчикова, Ю. В. Кривицького, С. Л. Лисенкова, О. І. Наливайка, А. Ю. Олійника, Н. М. Оніщенко, Т. І. Пашука, В. Ф. Погорілка, П. М. Рабіновича, О. Ф. Скакун, В. Я. Тація, Ю. М. Тодики, Ю. С. Шемшученка та інших.

Не зменшуючи ролі й значущості робіт вищезазначених науковців, необхідно визнати, що окреслена проблема не втрачає своєї актуальності сьогодні, а навпаки, в умовах проведення правової реформи набуває нового значення.

Конституційне визнання прав і свобод людини та їх захист – найголовніші ознаки сучасного демократичного суспільства. Становлення і розквіт демократичної, правової держави безпосередньо пов'язані з реальним гарантуванням прав і свобод людини. Гарантії прав і свобод людини слугують певним інструментом, який забезпечує необхідний у правовому статусі особи перехід від задекларованої законом можливості